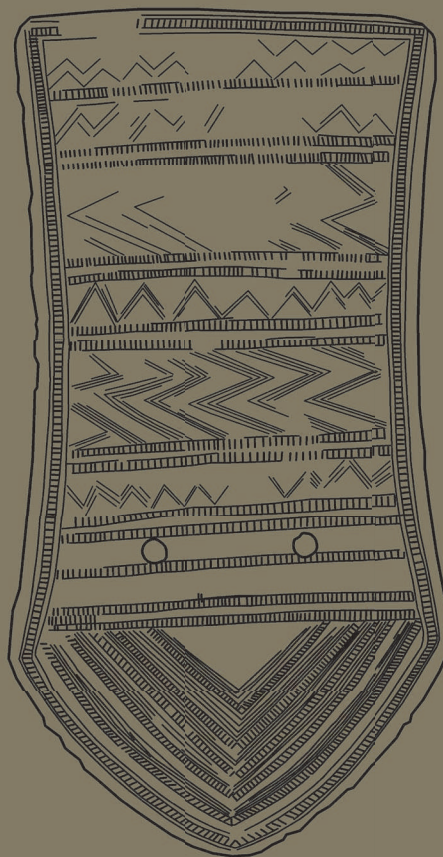

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 27
ROČNÍK CXI – 2017

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 27
ROČNÍK CXI- 2017

Bratislava 2017

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CXI- 2017
ARCHEOLÓGIA 27

Predseda redakčnej rady/Head of editorial board
PhDr. Juraj Bartík, PhD., Bratislava

Redakčná rada/Editorial Board
Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Nitra
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská, Bratislava
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Bratislava
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc., Nitra
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc., Opava
Dr. Eric Vrba, Boston

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého a anglického jazyka/translation into English and German languages:
REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed
Grafická úprava /Graphic design
Marianna Lázničková, Erika Mészárosová

Tlač/Print:
Bittner print s.r.o

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2017

Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2017

ISBN 978-80-8060-414-1
ISSN 1336-6637

OBSAH – INHALT

- 7 TOMÁŠ MICHALÍK: Paleolitické nálezy z Prašníka a Trstína. Príspevok k paleolitickému osídleniu severovýchodnej časti Malých Karpát
- 13 Palaeolithic finds from Prašník and Trstín. Towards a Palaeolithic settlement of the north-eastern part of the Small Carpathians
- 15 ALENA ŠEFČÁKOVÁ: Praveké kresby v jaskyni Domica
- 37 Prehistoric Drawings in Domica cave
- 43 BARBARA DANIELOVÁ: Medená sekera z Hruštína
- 47 Fund eines Kupferbeils aus Hruštín
- 49 ADAM GAŠPAR: Obilné jamy v praveku stredného a dolného Ponitrianska
- 61 Grain pits in prehistory of Nitra region
- 63 JURAJ BARTÍK – TOMÁŠ ZACHAR: Ozdobný štít únětickej kultúry z Gajar
- 77 Verzierter Schild der Aunjetitzer Kultur aus Gajary
- 81 DAVID VÍCH: Pozdne bronzový depot se štítovou sponou z Moravské Třebové
- 87 Spätbronzezeitliche Hort mit Blattbügelfibel aus Moravská Třebová
- 89 PETER ŠIMČÍK: Plasticky zdobená mazanica z Prešova- Nižnej Šebastovej
- 96 Plastisch verzierter Huttenlehm aus Prešov-Nižná Šebastová
- 97 PETER C. RAMSL: Bronze- und eisenzeitliche Gräberfelder in Nordostösterreich: topographische Lage, Strukturen, und geschlechtsspezifische Bestattungsareale anhand von ausgewählten Beispielen
- 107 Pohrebiská z doby bronzovej a železnej v severovýchodnom Rakúsku: poloha, štruktúra a rodové areály na vybraných príkladoch
- 109 RADOSLAV ČAMBAL – IGOR BAZOVSKÝ: Neskorolaténske sídliskové objekty v Bernolákove, okr. Senec
- 130 Spätlatènezeitliche Siedlungsobjekte in Bernolákovo, Bez. Senec
- 133 MIROSLAVA DAŇOVÁ: Rímsky prsteň z Trenčína
- 136 Roman ring from Trenčín
- 137 VLADIMÍR TURČAN: Včasnostredoveké sídliskové objekty z Bernolákova
- 152 Frühmittelalterliche Siedlungsobjekte aus Bernolákovo
- 153 LUCIA PILKOVÁ – PETRA ŠIMONČIČOVÁ KOŇŠOVÁ: Predmety každodennej potreby z Čeboviec – Zeleného hradu (okr. Veľký Krtíš)
- 161 Gegenstände des alltäglichen Bedarfs aus Čebovce – Zelený hrad (Bez. Veľký Krtíš)
- 163 MICHAL PÍREK: Gajary – Posádka vo svetle historických prameňov
- 178 Gajary – Posádka im Lichte historischen Quellen
- 179 MAREK BUDAJ – MICHAL PÍREK: Nálezy z 14. – 15. storočia z hradu Tekovská Breznica
- 192 Funde vom 14. – 15. Jahrhundert von der Burg Tekovská Breznica (Bez. Žarnovica)

KOLOKVIUM

- 197 VLADIMÍR TURČAN: Pätnásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie
196 Fünfzehnter Jahrgang der Kolloquien zu Fragen der römisch-germanische Archäologie
- 197 ZDENĚK BENEŠ: Doklady výzdoby ozubeným kolečkem (radýlkem) na sídlišti z počátku doby římské v Mlékojedech, okr. Mělník
204 Evidence of Cog-wheel Ornamentation on a site from the beginning of the Roman era in Mlékokojedy, Mělník District
- 205 EDUARD DROBERJAR – RADKA KNÁPEK: K labskogermánské radélkované keramice
212 Zur elbgermanischen Keramik mit Rädchenverzierung
- 213 KRISTIAN ELSCHKEK: Rädchenverzierte Keramik der römischen Kaiserzeit vom südlichen Marchgebiet
222 Radielková keramika z doby římské z jižního Pomoravia
- 223 LINDA KOVÁČSOVÁ – JÁN RAJTÁR: Urny zdobené ozubeným kolieskom z vybraných hrobov pohrebísk v Kostolnej pri Dunaji a v Sekuliach
233 Rädchenverzierte Urnen von ausgewählten Gräbern der Gräberfelder von Kostolná pri Dunaji und Sekule
- 235 JAROSLAVA RUTTKAYOVÁ – MATEJ RUTTKAY: Keramika zdobená radielkom z Ponitria a Požitavia
244 Rädchenverzierte Keramik aus dem Nitra und Žitava Gebiet
- 245 VLADIMÍR VARSÍK: Nádoby zdobené ozubeným kolieskom z kvádskeho sídliska vo Veľkom Mederi
250 Rollrädverzierte Gefäße aus der quadischen Siedlung von Velký Meder
- 251 PETR ZAVŘEL: Tečkovaná a radélkovaná výzdoba na keramice starší doby římské z jihočeských lokalit
268 Die Punkt - und Rädchenverzierung auf der Keramik der älteren römischen Kaiserzeit aus den südböhmischen Lokalitäten
- RECENZIE
- 271 Juraj Bartík: Zoja Benkovsky-Pivovarová – Bohuslav Chropovský: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei. Nitra 2015.
- 273 Skratky časopisov a periodík – Abkürzungen von Zeitschriften und Periodika

POZDNĚ BRONZOVÝ DEPOT SE ŠTÍTOVOU SPONOU Z MORAVSKÉ TŘEBOVÉ

DAVID VÍCH

Keywords: late Bronze Age – deposit – fibula – spiral-shaped item of jewellery – north-western Moravia

Abstract: *Deposit from the late Bronze Age with a leaf-shaped bow fibula from Moravská Třebová. In 2016, a deposit consisting of a leaf-shaped bow fibula of the Křenůvka-Domaniž type and five spiral-shaped jewellery items were found on the land of Moravská Třebová (Svitavy district, Pardubice region, Czech Republic) using a metal detector. The fibula dates the deposit to HB1. The location of the deposit in a morphologically striking site is a relatively characteristic feature of the deposit act in the northern part of the Boskovice furrow.*

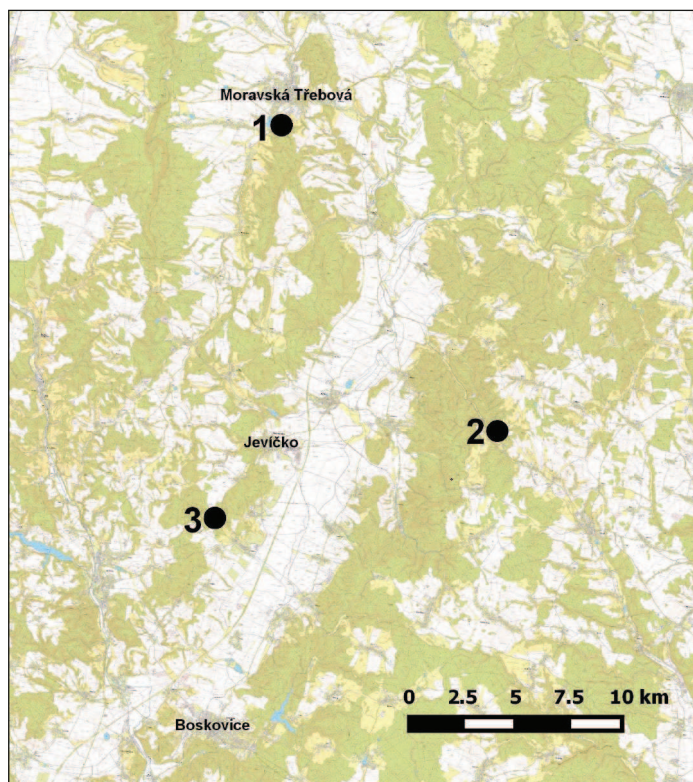
Úvod

V poslední době v prostoru Malé Hané a jejího okolí zaznamenáváme rostoucí počet štítových spon doby bronzové jako jeden z důsledků všeobecného rozšíření detektorů kovů a našťastí i cílené detektorové prospekce organizované oprávněnými organizacemi¹. Vedle deformovaného zlomku štítové spony z depotu Míchov 2 (*Malach/Štrof/Hložek 2016, 77, obr. 62: 47*), celé spony z depotu Vanovice 2 (*Malach/Štrof/Hložek 2016, 192, obr. 137*), depotu dvou spon typu Gamów-Práčov z Kladek (*Vích 2012, 252-255*) to jsou především bohatě zdobené spony pozdní doby bronzové typu Křenůvky-Domaniža, jejichž nálezy jsme do nedávné doby z Malé Hané postrádali. Dnes disponujeme sponami tohoto typu (ovšem s unikátní výzdobou) z nově objeveného hradiště v k. ú. Kladky (*Vích 2012, 249, 250, obr. 15: 1*) a z již zmiňovaného depotu Vanovice 2 (*Malach/Štrof/Hložek 2016, 192, obr. 136*). K nim v červenci r. 2016 přibyla další (nálezy na obr. 1) a její prezentace s celým souborem, v němž byla nalezena, je úkolem následujících řádků.

Přírodní podmínky, geomorfologie a Moravskotřebovsko v době popelnicových polí

Moravská Třebová a její okolí náleží geomorfologicky k okrsku Moravskotřebovská kotlina ležící v podcelku Moravskotřebovská pahorkatina (*Demek/Mackovčín a kol. 2006*). Pestré geologické podloží zde tvoří fylity, svory, rohovcové ruly a paraluly, dále chloriticko-aktinolitické břidlice, svrchní červené arkóзовé slepence (*Svoboda 1963*) kryté slabě podzolovanými půdami, pseudoglejemi a hnědými půdami se surovými půdami (*Válek 1964; Tomášek 2007*). Okolí Moravské Třebové (především k. ú. Staré Město u Moravské Třebové) tvoří v rámci Boskovické brázdy nejsevernější známou výspu staré sídelní oblasti s osídlením od mladší doby kamenné.

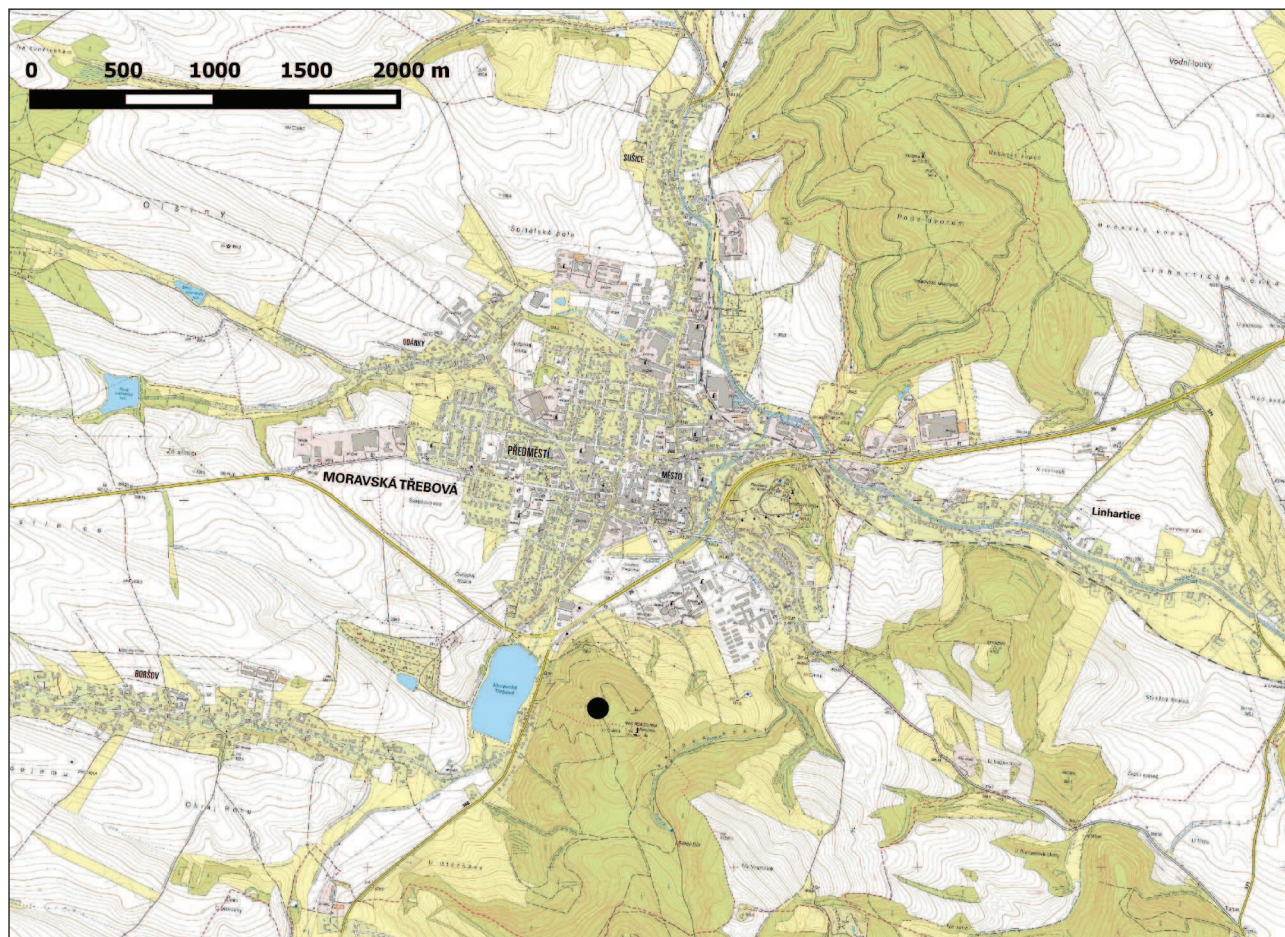
Z hlediska poznání nejstaršího osídlení patřilo Moravskotřebovsko dlouho k silně podhodnoceným regionům. Nálezy doby bronzové se zde dlouho omezovaly pouze na objevy ojedinělých bronzových předmětů. K nálezu bronzového srpů s řapem došlo při kopání jímky u mlékárny v Dětrichově (*Schirmei-*

Obr. 1. Nálezy spon typu Křenůvky-Domaniža v severní části Boskovické brázdy. 1 Moravská Třebová, 2 Kladky, 3 Vanovice.

Abb. 1. Funde von Fibeln des Typs Křenůvky-Domaniža im Nordteil der Boskovická brázda. 1 Moravská Třebová, 2 Kladky, 3 Vanovice.

¹ Příspěvek byl vypracován v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI II) č. DG16P02R031 (Moravské křižovatky).

Obr. 2. Moravská Třebová. Místo nálezu depotu.

Abb. 2. Moravská Třebová. Fundort des Hortes.

sen 1938, 123, Abb. 3: 19; Mackerle 1957, 96; Říthovský 1989, 80). U Linhartice byly v hliníku Fikrovy cihly nalezeny dva bronzové předměty. První, patrně spona, se rozpadl, vyzvednut byl pouze hrot kopí (Mackerle 1957, 108 s další literaturou). U Nové Vsi v lese našel p. Hirt při sázení stromků bronzovou sekeru s laloky (Mackerle 1957, 109 s další literaturou). Z Moravské Třebové má pocházet část bronzové hřivny ze starší doby bronzové či nákrčníku uloženého v olomouckém muzeu (Freising 1936, 128), který byl údajně nalezen u kostry (Tihelka 1953, 299).

K novým nálezům, popř. zpřístupnění a zpracování nálezů starších, dochází až od 90. let minulého století v souvislosti s vytvořením místa archeologa v litomyšlském muzeu a se zahájením soustavnější povrchové prospekce v tomto regionu. V roce 1997 objevil archeolog sídliště z pozdní doby bronzové v areálu zámku v Moravské Třebové, přičemž sídliště bylo podle všeho opevněné (Hudec 1998a, 248; 1998b, 8). V roce 2002 našel povrchovým sběrem Pavel Sablík v areálu tzv. radkovského hradiska (k. ú. Gruna) několik zlomků keramiky, které lze s jistou opatrností (jde o atypické střepy) datovat do doby lužických popelnicových polí (Vích 2010, 21). V roce 1960 nasbíral MUDr. Marek zlomky keramiky mladší doby bronzové na polích a v jamách pro stromky u Radišova, aby je následně předal do muzea v Moravské Třebové (Vích 2003). Místo nálezů můžeme s jistotou ztotožnit s lokalitou Rychnov na Moravě 2, kde se autorovi těchto řádků podařilo získat další kolekci keramiky z mladší doby bronzové (Vích 2010, 31, 32). Sídliště mladší a pozdní doby bronzové (spolu s nálezy halštatskými) se nachází u Třebářova ještě v k. ú. Staré Město u Moravské Třebové (lokalita Staré Město 15: Vích 2010, 32), přičemž k prvním nálezům zde došlo při těžbě zeminy pro stavbu hráze před r. 1986 (Kalferst/Sigl/Vokolek 1987, 22).

Rovněž rozšíření detektorů kovů zanechalo v nálezích Moravskotřebovska své stopy. Někdy v letech 2011-2012 našel ing. Pavel Mazurek u Radišova hlavici bronzové jehlice, která posléze skončila v litomyšlském muzeu (Vích 2017, 37). Dokladem vysloveně rabovacích aktivit je bronzová sekerka s tulejí nalezená r. 2010 v k. ú. Boršov u Moravské Třebové někde v prostoru úvozových cest pod silničním tunelem u Hřebče a prodaná do soukromé sbírky, kde se jí podařilo zdokumentovat (Vích 2014, 119, obr. 6).

Nálezové okolnosti

Dne 6. 7. 2016 objevil p. Petr Kvapil ze Starého Města u Moravské Třebové s pomocí detektoru kovů depot tvořený pěti spirálovými kruhovými šperky a štítovou sponou. Nález vyzvedl a neprodleně ještě též den oznámil archeologovi Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě. Místem nálezů je výrazný severo-jižně orientovaný terénní hřbet nacházející se jižně od

Obr. 3. Moravská Třebová. Prostor, kde došlo k nálezu depotu pod výraznou skálou (depot nalezen u levého dolního rohu již mimo záběr, foto D. Vích).
Abb. 3. Moravská Třebová. Der Raum wo es zur Auffindung des Hortes unter einem markanten Felsen kam (der Hort wurde bei der linken unteren Ecke außerhalb des Fotos gefunden, Foto D. Vích).

Obr. 4. Moravská Třebová. Místo nálezu depotu s odvalným balvanem, pod nímž depot ležel (foto D. Vích).
Abb. 4. Moravská Třebová. Fundort des Hortes mit abgerollten Steinbrocken, unter welchen der Hort lag.

Moravské Třebové. Depot byl uložen na severozápadním svahu hřbetu v prostoru s pomístním názvem „U chocholu“ (obr. 2)². Následné ohledání místa nálezu a depotu samého archeologem přineslo následující zjištění. Depot ležel uložen mělce v zemi překrytý 80 cm velkým kamenem pod skalním výchozem ve skalní suti promísené rozpadlým skalním podloží, tedy v v morfologicky nápadné poloze příznačné pro depozitní jednání (obr. 3, 4). I když nálezce bronzové předměty vyzvedl, původní uložení bylo možné v zásadě rekonstruovat, jednak díky autentickým fotografiím nálezce (obr. 5), jednak proto, že kruhový šperk byl vpleten do jehly spony fixované v zachycovači (obr. 6), což umožnilo dochování souboru in situ i po jeho vyjmutí. O uvolnění jednotlivých předmětů se nálezce nepokoušel, k tomu došlo až v muzejních laboratorních podmínkách. Spona se nacházela lícovou, tedy zdobenou stranou nahoru, rubová strana s jehlou a vpletenými kruhovými šperky ležela směrem do země. Následný zevrubný detektorový průzkum místa nálezu a širšího okolí žádné další nálezy nepřinesl.

Analýza depotu

Depot se skládá celkem ze šesti předmětů dvou druhů o celkové hmotnosti 375 g. Hmotnost předmětů je uvedena po konzervaci.

Popis nálezů:

Kruhový šperk s hrotitými konci o dvou spirálách z drátu rombického příčného průřezu, vnější hrana opatřena značně setřeným přesekáváním, 45x44x4 mm, 7,85 g (obr. 7: 1).

Kruhový šperk s hrotitými konci o třech spirálách z drátu rombického příčného průřezu, povrch hladký, 64x65x33 mm, 21,37 g (obr. 7: 2).

Kruhový šperk s hrotitými konci o dvou spirálách z drátu rombického příčného průřezu, vnější hrana opatřena přesekáváním, 49x49x10 mm, 9,61 g (obr. 7: 3).

Kruhový šperk s hrotitými konci o dvou spirálách z drátu rombického příčného průřezu, vnější hrana opatřena dobře patrným přesekáváním, 51x49x6 mm, 9,64 g (obr. 7: 4).

Kruhový šperk o čtyřech spirálách z drátu rombického příčného průřezu, povrch hladký, jeden konec hrotitý, druhý svinutý v malou růžici, 63x62x36 mm, 22,03 g (obr. 7: 5).

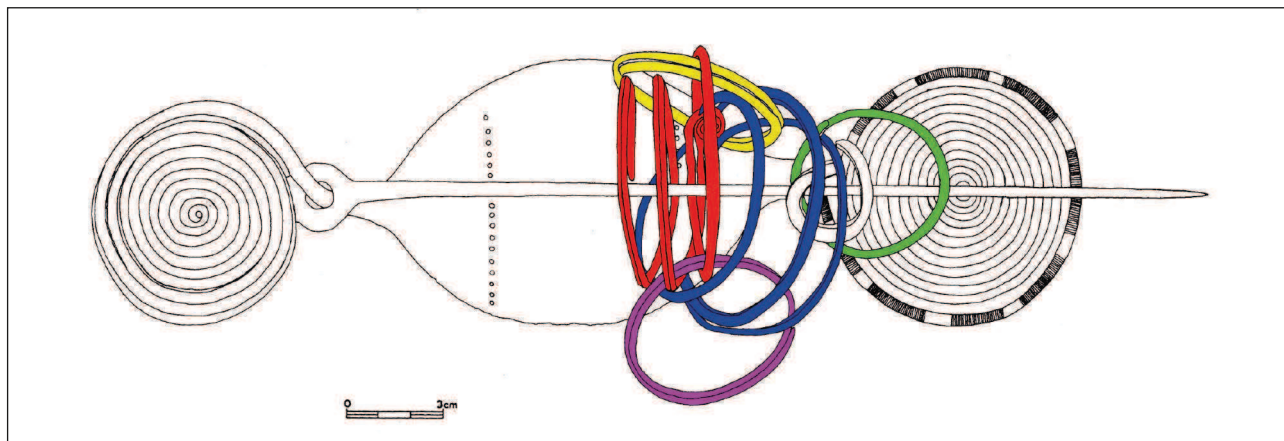
Štítová spona typu Křenůvky-Domaniža tvořená výrazně oble oválným štítkem se středovým motivem soustředných kruhů a kombinací ryté, bodové a vybějené výzdoby nesoucí dvě nestejně velké spirálové růžice opatřené záseky na svých hranách a jehlu s veslovitou hlaví, povrch je mírně poškozen patrně tlakem kamenů, 350x82x21 mm, 304,5 g (obr. 7: 6).

Obr. 5. Moravská Třebová. Štítová spona těsně před vyzvednutím (foto P. Kvapil).

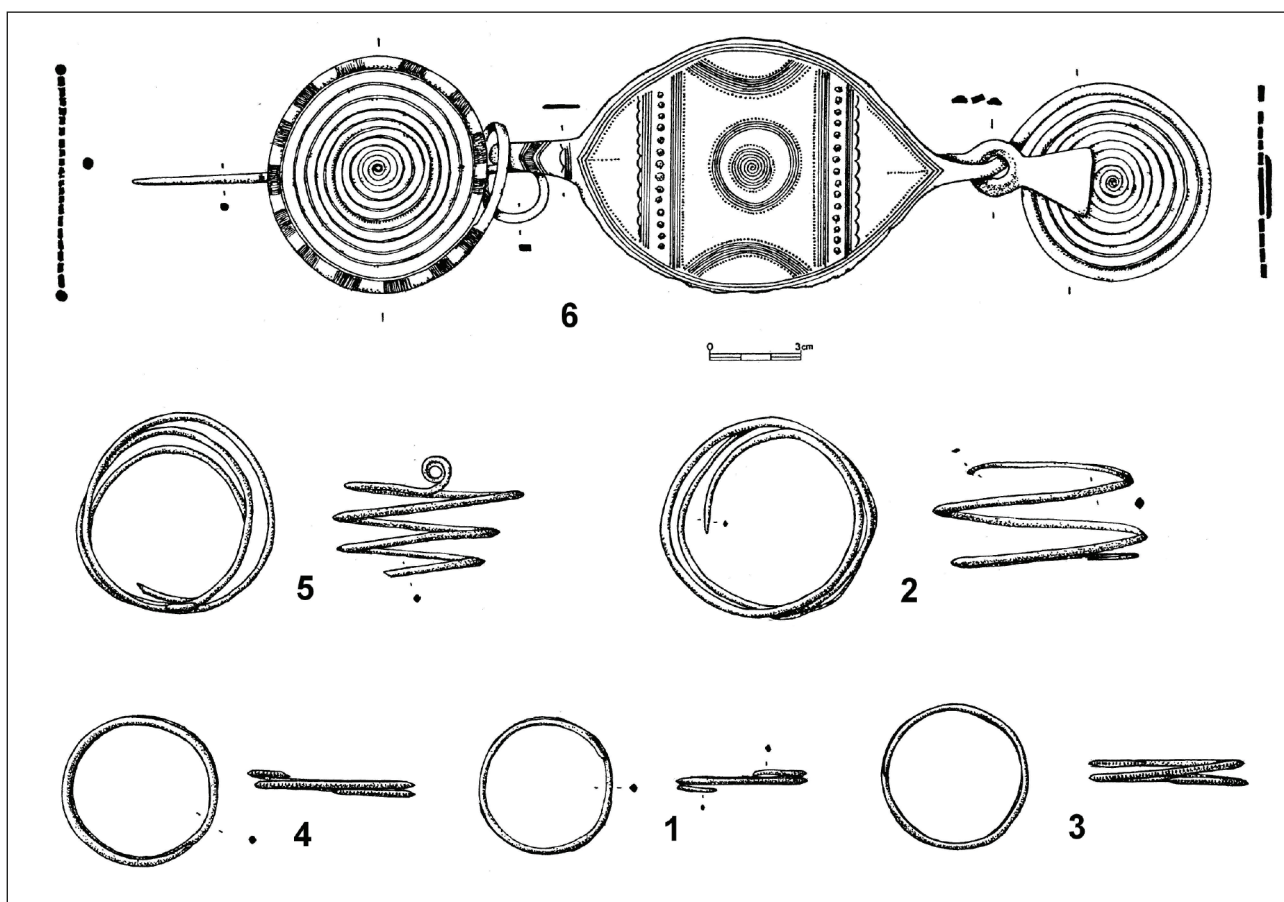
Abb. 5. Moravská Třebová. Blattbügelfibel kurz vor der Entnahme (Foto P. Kvapil).

² Místo uložení depotu udávají souřadnice v JTSK, Y 587739,05, X 1100137,38, nadmořská výška 476, 82 m. Souřadnice byly určeny s přesností 0,35 v poloze bodu a 0,45 ve výšce (zaměření provedla Zeměměřická kancelář Kostelec nad Orlicí metodou GNSS stanicí Trimble R6).

Obr. 6. Moravská Třebová. Depot v nálezovém stavu se zapletenými kruhovými šperky (barevně odlišeno, kresba M. Pleska, upraveno autorem). Abb. 6. Moravská Třebová. Hort im Fundzustand mit dem eingeflochtenen Kreisschmuck (färbig abgegrenzt, Zeichnung M. Pleska, modifiziert durch den Autor).

Chronologicky nejprůkaznější a pro datování depotu zcela zásadní je spona typu Křenůvky-Domaniža (obr. 7: 6). Charakteristická výzdobná kompozice (viz *Podborský 1967, 35; Novotná 2001, 26*) nachází věrné protějšky ve sponách z Křenova a z depotu 4 ze Štramberka, od nichž se liší pouze přítomností vodorovných řad teček v úhlech štítku spony (proti sponě z Křenůvek) a přítomností dvou svislých řad vybičených drobných vypnulín (proti sponě ze Štramberka, srv. *Říhovský 1993, Taf. 5: 47, 50*). Tvarově i výzdobně blízká je i spona z Vanovic, u níž chybí pouze vodorovné řady teček v úhlech a horní i dolní části centrálního výzdobného pole vymezují dva obloučky místo jednoho (srv. *Malach/Štrof/Hložek 2016, 192, obr. 136*). Spony typu Křenůvky-Domaniža nebo exempláře jim blízké známe z Polska, Slovenska a „lužické“ části Moravy, nelokalizovaná spona z Uher může rovněž pocházet ze Slovenska (*Říhovský 1993, 46*). Chronologicky se výskyt spon typu Křenůvky-Domaniža váže na stupeň HB1 (*Podborský 1970, 123; Říhovský 1993, 45; Novotná 2001, 27; Blajer 2001, 208*).

Obr. 7. Moravská Třebová. Obsah depotu (kresba M. Pleska). Číslování odpovídá číslování v soupisové části v textu.

Abb. 7. Moravská Třebová. Inhalt des Hortes (Zeichnung M. Pleska). Die Nummerierung entspricht der Nummerierung im Textverzeichnis.

Zbývajících pět artefaktů představuje bez výjimky spirálovitý šperk, s ohledem na svou velikost jde o ozdobu paží, patrně náramky. Tři z nich o dvou závitěch jsou shodně provedené z drátu rombického příčného průřezu s vnější hranou opatřenou hustými přesečky. Zbývajících spirálovitý šperk o třech a čtyřech závitěch stejného příčného průřezu je nezdobený s hroditě ukončenými konci, v jednom případě šperk ukončuje drobná růžice.

Spirálový šperk rukou obecně představuje výrobek používaný po celou dobu bronzovou (Hänsel 1968, 106; Podborský 1970, 138; Furmánek 1973, 117; Kytlicová 2007, 70) s možným výskytem ještě ve starší době železné (např. depot Sillfried II, datace HC1, Lauer mann/Rammer 2013, 96, 97, Taf. 23: 6). V pozdní době bronzové se však neobjevuje v depotech příliš často, a pokud, pak s výraznou převahou v lužickém kulturním okruhu (Salaš 2005, 98). V tom případě jde ale vesměs o nápažníky zhotovené z plochého pásku se středovým žebrem opatřeným příčným přesekáváním, drátěný spirálový šperk patří v této době už spíše k výjimkám (např. Štramberský 5, Salaš 2005, tab. 451: A7). Ve východních Čechách se přece jenom s jednoduchým spirálovitým kruhovým šperkem setkáváme častěji, a to na pohřebištích (Filip 1936-1937, 69, srv. např. Třebešov, Vokolek 1966, tab. VI: 13, XXXIII: 3-5, XXXIV: 4-6, XL: 18, 19), zatímco v depotech se objevuje rovněž spíše výjimečně (depot Hradištko 1, Kytlicová 2007, 266, Taf. 187). Prezentované kusy z depotu v Moravské Třebové tak patří v pozdní době bronzové k vzácným dokladům soudobé hmotné kultury bez chronologického a v zásadě i chorologického významu.

Vyhodnocení

Depot z Moravské Třebové uložili lidé ve starším úseku pozdní doby bronzové v morfologicky nápadném místě velmi mělce pod povrch. To, že depot nebyl původně uložen volně na povrchu, dokládá velký kámen, který podle všeho intencionálně soubor překrýval. Prezentovaná kolekce tak rozmnožuje počet depotů uložených v nápadných polohách v místech s širokým rozhledem. S takovýmto jednáním se často setkáváme v jižních partiích Malé Hané, v poslední době se množí i doklady ze severní části Malé Hané a jejího okolí. Pro okolí Moravské Třebové máme informace o nález dalšího depotu ze závěru doby bronzové z výrazného kopce severovýchodně od města (za ústní informaci děkuji M. Kalábkoví), nedávno byly veřejnosti představeny dva odborně zdokumentované depoty z podobné polohy u Městečka Trnávky (Vích 2017) a takových případů bude zřejmě dále přibývat, pokud ovšem tyto nálezy skončí v rukou odborníků. To jenom potvrzuje dnes již obecně uznávaný a doložený předpoklad, že depozitní jednání v době bronzové nelze vysvětlit ryze profánními důvody. Zajímavé je i srovnání s výsledky průzkumů reliktních zaniklých komunikací a jejich okolí v daném regionu. V těchto lokalitách s komunikačním významem (pro dobu bronzovou zatím stále spíše předpokládaným než prokázaným) se pravidelně setkáváme s jednotlivými nálezy bronzů (aniž bychom o příčinách jejich archeologizace byli až na výjimky schopni říci něco konkrétního, srv. Hansen 2002), nikoliv ale s depoty tvořenými více předměty. To ostře kontrastuje s překvapivě značnou frekvencí depotů železných (včetně jednotlivých artefaktů) pozdějšího protohistorického období, popř. raného středověku (artefakty často umožňují pouze intervalové datování) z okolí úvozových cest, ač jsou nálezy depotů protohistorického protohistorických období obecně zatím stále velmi vzácné.

Závěr

Počet štítových spon doby bronzové v severní části Boskovické brázdy rozšiřuje nedávno objevený depot z pozdní doby bronzové (HB1) v Moravské Třebové. Depot obsahuje vedle spony typu Křenůvky-Domaníža ještě pět kusů spirálovitého šperku. Depot nalezený v k. ú. Moravská Třebová zároveň rozšiřuje počet lokalit v nápadné morfologické poloze s doloženým depozitním jednáním. Naopak, přímou souvislost s průběhem zaniklých komunikací lze se jevit jako málo pravděpodobná.

LITERATURA

- Blajer 2001 – W. Blajer: Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na zemiach polskich. Kraków 2001.
- Demek/Mackovčín a kol. – J. Demek/P. Mackovčín a kol.: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR. Brno 2006.
- Filip 1936-1937 – J. Filip: Die Urnenfelder und die Anfänge der Eisenzeit in Böhmen. Praha 1936-37.
- Freising 1936 – H. Freising: Vorläufiger Bericht über Funde und Forschungen zur Vor- und Frühgeschichte des Gerichtsbezirkes Mährisch Trübau, Deutsch mährisch-schlesische Heimat 22, 1936, 128-131.
- Furmánek 1973 – V. Furmánek: Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě. Slov. Arch. 21, 1973, 25-145.
- Hänsel 1968 – B. Hänsel: Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken. Bonn 1968.
- Hansen 2002 – S. Hansen: Über bronzezeitliche Depots, Horte und Einzelfunde: Brauchen wir neue Begriffe?, Archäologische Informationen 25/1&2, 2002, 91-97.
- Hudec 1998a – J. Hudec: Záchranný archeologický výzkum na nádvoří zámku v Moravské Třebové. Pomezí Čech a Moravy 2, 1998, 247-255.
- Hudec 1998b – J. Hudec: Záchranný archeologický výzkum nádvoří zámku v Moravské Třebové. Moravskotřebovské vlastivědné listy 9, 1998, 5-10.

- Kalferst/Sigl/Vokolek 1987* – J. Kalferst/J. Sigl/V. Vokolek: Přírůstky archeologické sbírky K MVČ 1986. ZKMVČ 14, 1987, 3-25.
- Kytlicová 2007* – O. Kytlicová: Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen. PBF XX/12. Stuttgart 2007.
- Lauer mann/Rammer 2013* – E. Lauer mann/E. Rammer: Die urnenfelderzeitlichen Metallhortfunde Niederösterreichs. Universitätsforschungen zur prähistorische Archäologie Band 226. Bonn 2013.
- Mackerle 1957* – J. Mackerle: Stará sídelní oblast severozápadní Moravy. Soupisy pravěkých památek (red. J. Böhm) II. Politické okresy Svitavy, Moravská Třebová, Boskovice a regionálně závislé okolí. Npubl. rukopis uložený v archivu Archeologického ústavu AV ČR 1957, sign. A 811.
- Malach/Štrof/Hložek 2016* – R. Malach/A. Štrof/M. Hložek: Nová depozita kovové industrie doby bronzové v Boskovické brázdě. Pravěk N. Ř. Supplementum 32. Brno 2016.
- Novotná 2001* – M. Novotná: Die Fibeln in der Slowakei. PBF XIV, 11. Stuttgart 2001.
- Podborský 1967* – V. Podborský: K datování a původu některých bronzových předmětů ze štramberského Kotouče, Sborník Prací Fil. Fak. Brno E 12, 1967, 7-67.
- Podborský 1970* – V. Podborský: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit. Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně 142. Brno 1970.
- Říhovský 1989* – J. Říhovský: Die Sichel in Mähren. PBF XVIII/3. München 1989.
- Říhovský 1993* – J. Říhovský: Die Fibeln in Mähren. PBF XIV, 9. Stuttgart 1993.
- Salaš 2005* – M. Salaš: Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. Brno 2005.
- Schirmeisen 1938* – K. Schirmeisen: Beiträge zur Früh- und Vorgeschichte des Schönhengstgaues. Zeitschrift des Deutschen Vereins für die Geschichte Mährens und Schlesiens 40, 1938, 119-128.
- Svoboda 1963* – J. Svoboda: Geologická mapa ČSSR, list Česká Třebová, 1 : 200 000. Praha 1963.
- Tihelka 1953* – K. Tihelka: Moravská únětická pohřebiště. Pam. Arch. 44, 1953, 229-328.
- Tomášek 2007* – M. Tomášek: Půdy České republiky. Praha 2007.
- Válek 1964* – B. Válek: Půdy východních Čech v území mezi Krkonošemi a Českomoravskou vysočinou, jejich vznik, vývoj a praktické využití. Havlíčkův Brod 1964.
- Vích 2003* – D. Vích: Zapomenuté sídliště kultury lužických popelnicových polí na Moravskotřebovsku. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 29, 2003, 128-133.
- Vích 2010* – D. Vích: Nálezy kultury lužických popelnicových polí na českomoravském pomezí. Pravěk N. Ř. Supplementum 20. Brno 2010.
- Vích 2012* – D. Vích: Kladky – neznámé hradiště na severozápadní Moravě. Možnosti detektorového průzkumu v archeologii. Pam. Arch. 103, 2012, 233-272.
- Vích 2014* – D. Vích: Pravěk Svitavské brázdy a okolí. In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 117-132.
- Vích 2017* – D. Vích: Dva depoty pozdní doby bronzové ze severního okraje Malé Hané. Arch. Rozhledy 59, 2017, 23-43.
- Vokolek 1966* – V. Vokolek: Pohřebiště a sídliště lidu popelnicových polí v Třebešově. Fontes musei Reginaehradecensis, Supplementum I. Hradec Králové 1966.

SPÄTBRONZEZEITLICHER HORT MIT BLATTBÜGELFIBEL AUS MORAVSKÁ TŘEBOVÁ

DAVID VÍCH

In der letzten Zeit registrieren wir im Raum der Malá Haná und ihrer Umgebung eine wachsende Zahl von Blattbügelfibeln aus der Bronzezeit zu denen zuletzt ein weiterer Fibelfund zukam (für diese Fibeln vom Typ Křenůvky-Domaniža siehe Abb. 1). Auch diese Fibel bildete einem Bestandteil des Hortes der im Katastergebiet Moravská Třebová (Bez. Svitavy, Land Pardubice) gefunden wurde.

Die Umgebung von Moravská Třebová (vor allem Katastergebiet Staré Město bei Moravská Třebová) bildet die nördlichste bekannte Erhöhung des alten Siedlungsgebiets in der Boskovická brázda mit der Besiedlung seit der jüngeren Steinzeit. Trotzdem gehörte das Gebiet von Moravská Třebová vom Blickpunkt der archäologischen Forschung lange zu sehr untergeschätzten Gebieten. Zur Änderung kommt es erst seit den 90-er Jahren des vorigen Jahrhunderts im Zusammenhang mit der Schaffung einer archäologischen Stelle im Museum in Litomyšl und mit der Einleitung systematischer Oberflächenprospektion dieser Region. Ihre Rolle (auch wenn vor allem negative) spielt in letzter Zeit auch die Verbreitung der Metallsuchgeräte.

Am 6. 7. 2016 entdeckte Herr Petr Kvapil aus Staré Město bei Moravská Třebová mit einem Metallsuchgerät einen Hort der aus fünf Spiralkreisschmuckstücken und einer Blattbügelfibel (Gewicht 375 g nach der Konservierung) bestand. Er hob den Fund aus und meldete ihm schon an selben Tag dem Archäologen des Regionalmuseums in Vysoké Mýto. Der Fundort ist ein markanter nord-süd orientierter Geländekamm der sich südlich von Moravská Třebová befindet. Der Hort wurde am Nordwesthang des Kammes im Raum mit dem örtlichen Namen „U chocholu“ deponiert (Abb. 2). Die nachfolgende Besichtigung des Fundplatzes brachte folgende Feststellung. Der Hort lag seicht in der Erde unter einem 80 cm großen Steinbrocken unter dem Felsausgang im felsigen Schutt der mit dem zerfallenen Felsunterboden vermischt war (Abb. 3, 4). Auch wenn der Finder die Bronzegegenstände entnahm, konnte man die ursprüngliche Deponierung im Prinzip rekonstruieren, einerseits dank den authentischen Fotos des Finders (Abb. 5), andererseits darum, da der Kreisschmuck in die Fibelnadel hineingeflochten war und die Nadel im Nadelhalter fixiert war (Abb. 6).

Chronologisch am beweiskräftigsten ist die Fibel vom Typ Křenůvky-Domaníza (Abb. 7:6). Diese Fibeln oder ähnliche Exemplare sind aus Polen, der Slowakei und dem „Lausitzer“ Teil Mährens bekannt. Chronologisch bindet sich das Vorkommen der Fibeln vom Typ Křenůvky-Domaníza zur Stufe HB1.

Die restlichen fünf Artefakte stellen ohne Ausnahme den Spiralschmuck vor, der mit Rücksicht auf seine Größe als Armschmuck diente, also wahrscheinlich zu Armringen gehörte. Drei von diesen mit zwei Windungen sind übereinstimmend aus Draht vom rhombischen querstehenden Querschnitt mit äußerer Kante, die durch dichte Einschnitte versehen ist, hergestellt worden. Der übriggebliebene Spiralschmuck von drei und vier Windungen vom gleichen queren Querschnitt ist nicht verziert mit spitzartig beendeten Enden abgeschlossen, in einem Fall beendet den Schmuck eine kleine Rosette.

Der Spiralschmuck der Arme stellt allgemein ein Erzeugnis mit langer Benützungszeit während der ganzen Bronzezeit vor, mit einem möglichen Vorkommen noch während der älteren Eisenzeit. Während der späten Bronzezeit kommt er aber in Horten nicht zu sehr oft vor, und wenn, dann mit markanter Überlegenheit im Lausitzer Kulturkreis. In diesem Fall handelt es sich eigens um Oberarmringe die aus flachem Streifen mit Mittelrippe die mit querstehenden Einschnitten versehen sind besteht, der Spiralschmuck aus Draht gehört in dieser Zeit schon eher zu Ausnahmen. Die präsentierten Stücke vom Hort aus Moravská Třebová gehören während der späten Bronzezeit zu seltenen Belegen der damaligen materiellen Kultur ohne chronologische und im Grund auch chorologische Bedeutung.

Den Hort aus Moravská Třebová legten die Leute während des älteren Abschnitts der späten Bronzezeit am morphologisch auffälligen Platz sehr seicht unter dem Boden nieder. Die Tatsache, dass der Hort ursprünglich nicht frei auf der Oberfläche niedergelegt wurde, belegt ein großer Steinbrocken der nach allem den Komplex intentionel überdeckte. Die präsentierte Kollektion vermehrt so die Anzahl der Horte die auf auffälligen Lagen auf Plätzen mit breitem Ausblick niedergelegt waren. Das bestätigt die heute schon allgemein anerkannte und belegte Annahme, dass die Horthandlung während der Bronzezeit nicht mit rein profanen Ursachen zu erklären ist. Interessant sind auch die Vergleiche mit den Ergebnissen der Prospektion von untergegangenen Kommunikationen und ihre Umgebung in gegebener Region. Auf diesen Fundstellen mit Kommunikationsbedeutung (für die Bronzezeit bisher noch eher vorausgesetzt als bewiesen) kommen wir eher mit Einzelfunden von Bronzegegenständen in Berührung nicht aber mit Horten die aus mehreren Gegenständen gebildet sind. Das kontrastiert scharf mit der überraschend beträchtlicher Frequenz von Eisenhorten (die einzelnen Artefakte mit eingeschlossen) der späteren protohistorischen Zeit, bzw. des frühen Mittelalters (die Artefakte ermöglichen oft nur die Intervalldatierung) von der Umgebung der Hohlwege, obwohl die Funde aus protohistorischen Zeiten allgemein bisher noch sehr selten sind.

PhDr. David Vích

archeolog

Regionální muzeum ve Vysokém Mýtu

+420 739 578 523

+420 465 461 962

vich@muzeum-myto.cz

www.muzeum-myto.cz

© SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM-ARCHEOLOGICKÉ MÚZEUM
ISBN 978-80-8060-414-1
ISSN 1336-6637